

Fatih Soltan Mämmediň oglы näme üçin awy berlip öldürildi?

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Fatih Soltan Mämmediň oglы näme üçin awy berlip öldürildi?

FATIH SOLTAN MÄMMEDIŇ OGLY NÄME ÜÇIN AWY BERLIP ÖLDÜRİLDİ?

Fatih Soltan Mämmet aýatda dirikä-de, ölenden soñam ýüzi gülmedik patyşalaryň biridir.

Onuň pähim-paýhasynyň we ukyp-başarnygynyň diňe Osmanly döwletiniň taryhyň dowamynda däl, dünýä taryhyň dowamynda-da deňi-taýy ýokdur.

Soltan Mämmediň perzentleriniňم yüzünüň gülendigini aýdyp bolmaz.

Janyndan eý gören we hatda patyşa bolmagyny islän oglы Jem sultanyň başyna gelenler Nemrudyň garşysyna dikilen Ybraýym pygamberiňم başyna gelen däldir.

Tewfik paşa bu bedibagt şazadanyň başdan geçirilenlerini «Milletiň hormat hakydasında iň gynançly, iň ünsli duýgulary döredýän osmanly şazadasy» sözleri bilen beýan edipdir.

Allanyň artykmaç zehini we ukyp-başarnyklary bilen ýaradan bu

şazadasynyň ýekeje kemçiligi giç dogulmakdy. Kakasy Fatih Sultan Mämmediň «Jem, sen patyşa bolarsyň!» diýendigi aýdylýan Jemiň birinji şowsuzlygy, oňa soltanyň ölendigini aýdýan haty alyp barýan çaparyň ýolda Beýazidiň adamlaryna tutulyp, öldürilmegidi.

Jem Bursada soltanlygyny yqlan edenem bolsa, ýeňlişler üstüne gara bulut bolup çöküpdi.

Fatihiň ýene bir betbagt ogly şazada Mustapady.

Gelşikliliği we syratlylygy bilen Stambula ady-owazasy ýaýran bu şazada jalataýlygy bilen tanalýardy.

Emma Fatihiň iň güýcli sadrazamy (baş weziri) Mahmyt paşanyň hatyny bilen gezmegi we munuň aýan bolmagy netijesinde sadrazam tarapyndan zäherlenip öldürildi.

Geliň, bolup geçen hadysa we Fatihiň serenjamyna ýakyndan seredeliň:

kitapcy.ru

• **Fatihiň zehini we bilimi**

Myrat II-niň türkmen aýaly Humaý soltandan dünýä inen Mämmet hemiše aýratyn üns bilen seredilýän çaga bolupdyr.

Onuň ylymda ýeten derejesine we şahsy artykmaçlyklaryna üns berilende, osmanly soltanlarynyň biriniňem onuň mertebesine ýetip bilmändigini görýarıs.

Ýaş şazada baý tejribesiniň bardygyna garamazdan, geniallygynyň alamatyndan bolsa gerek, okuwynyň birinji tapgyrynda uly kynçylyklary başdan geçiripdi.

Mugallymlarynyň eden tagallalaryna garamazdan Mämmet şazada

okabam bilenokdy we hiç ugrugyp gidiberenokdy.

Mämmediň zehininde ajaýyplyklar döretjek Molla Güranynyň mugallymyk döwrüni Süheýl Ünwer «Ylym we sungat taryhymyzda Fatih Sultan Mämmet han» atly ylmy işinde şeýle beýan edýär: «Bursada Çelebi Sultan Mämmediň gurduran «Ýaşyl Soltaniýe» medresesinde müderris bolan Molla Ýegan Mämmet ibn Armaǵan bir ýyl hana gidýär.

Yzyna gaýdyp gelende şonuň üçin ylym boýunça gep-söz alyşmak maksady bilen Müsüre sowulypdyr.

Ol ýerde bilimini tamamlan ýaş we güýcli alym Molla Gürany bilen tanşypdyr. Bu ýagdaý kämil we agras alymy juda begendiripdir, ol alyma Anadola – «Ruma», ýagny Türkiýä gitmegi teklip edipdir. Molla Gürany bu teklibi höwes bilen kabul edipdir. Olar bileje Bursa gelipdirler.

Molla Ýegan düzgüne laýyklykda Molla Gürany bilen bile Sultan Myrat II-ni görmäge gidipdir. Yöne ýanyna girmän, daşarda durupdyr. Patyşa onuň özünü görmäge gelenine şat bolupdyr. Ol «maňa haj zyýaratyndan näme sowgat getirdiň» diýip sorapdyr. Olam gapynyň aňyrsynda taýýar duran Molla Güranyny içerik salyp, görkezipdir. Molla bilen salam-helik edilipdir. Patışanyň ony sulhy alypdyr. Agraslygyna we ylmyna haýran galypdyr.

Söz Mämmet Çelebä gezek ýetende heniz Gurhany-da oňly okap bilmeýändigini gynanç bilen aýdyp, ony mugallym hökmünde saýlapdyr. Agras we okuwda yza galýanlara asla geçirimlilik etmeýän Molla Gürany ýaş şazadanyň birinji sapagynda eli çybykly giripdir.

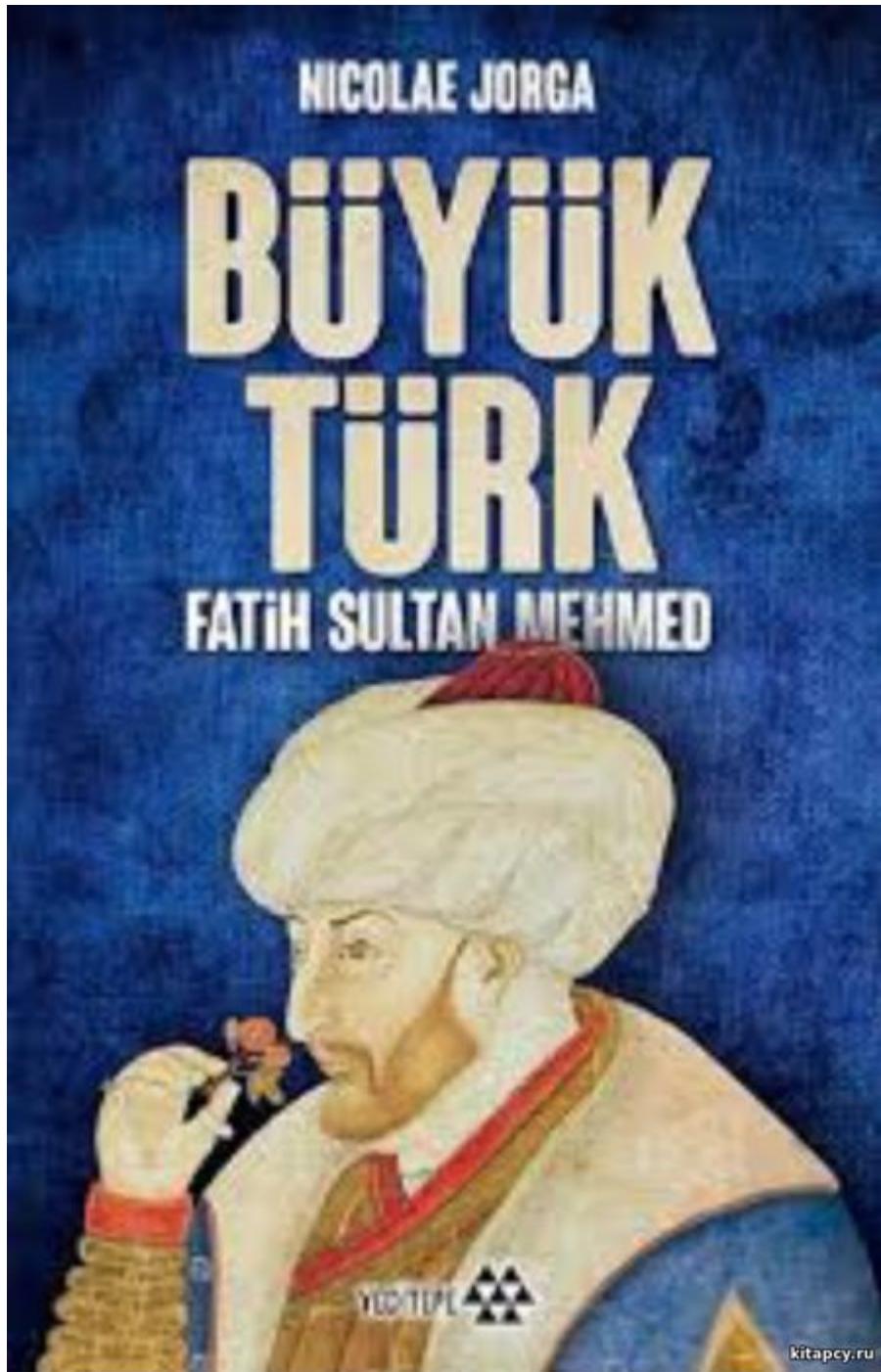
Täze mugallymyň sapaga eli çybykly girmegi Mämmet Çelebini geň galdyrypdyr we üns bermediksirän bolup, munuň nämä gerekdigini sorapdyr. Molla Gürany oňa pert-pert şu jogaby beripdir:

– *Eger okuwyñzda yza galsañyz, patyşa kakañzyň buýrugy bilen sizi şu çybyk bilen saýgylamaga mejbur bolaryn.*

Molla Güranynyň ýaş şazada beren bilimi onuň öwrenmek islegini uly joşgunly sile dönderipdir.

Molla Hojazada, Molla Hatipzada, Molla Hasan Samsuny, Sinan Hojapaşa, Molla Abdulkadyr Hamidi ve Molla Ahmet ýaly şahsyyetler şazada Mämmediň ylym çanagyny doldurmak üçin biri-

birileri bilen ýaryşypdyr.

• **Fatihiň hoşniýetli häkimiýeti we liderlik sypaty**

Fatih Sultan Mämmet Stambuly basyp alandan soň taryhda seýrek duş gelinýän hoşniýetli häkimiýet gurupdyr.

Müsürden, Kürdüstandan, Eýrandan, Ýewropadan birnäçe alym Fatihiň haýyşy we çakylygy bilen Stambula gelipdir.

Diňe musulman senetkärleri ýa alymlary däl, kese ýerli senetkärlerdir alymlaram şol döwürde uly at-abraýdan peýdalanypdyr.

Mysal üçin, Stambul basylyp alynandan soñ wizantiýaly senetkär Žowanni Kirisolaranyň gaýynenesi we gyzy ýesir bazaryna düşüpdir.

Kirisolara soñky çykalga hökmünde hat ýazyp, Fatih Sultan Mämmede düşen gününü habar edipdir.

Fatih bu barada eşiden badyna Kirisolaranyň gaýynenesini we gyzyny halas edip, oña tabşyrypdyr. Şeýle-de, Kirisolara islese, işlerini Stambulda erkin dowam etdirip biljekdigini aýdypdyr.

Fatihiň ylym-bilim babatyndaky hoşniýetliliği şahsy kitaphanasyna-da aralaşyпdyr. Dünýäniň çar künjündäki möhüm ylmy işleri jemläp, Osmanlynyň ypmy tejribesine gazandyran Fatih baý kitaphana gurupdyr.

Anžiýoluly meşhur «Osmanly taryhy» içinde bu baý kitaphanany şeýle suratlandyrýar:

«*Ol bärík müñlerçe jilt eser toplapdy we tefsire degişli kitaplary-da gurduran metjitlerine paýlaşdyrypdy. Bu eserleriň uly bölegi awtorlarynyň öz eli bilen ýazylyp, agzalýan metjitleriň her birinde işleyän işgärlere we ymamlara elin gollanma bolup hyzmat edýärdi.*»

Taryhyň edýän öwrümine seretseňzläň. Fatihiň ogly Beýazit kakasynyň ölüminden soñ bu kitaphanadaky gymmatly işleri derbi-dagyn edipdir we Fatihiň kitaphanasyny miras alan Molla Lütfini zyndyk hasaplap öldürdüpdir.

Fatihiň diňe kitaplaryna däl, ölüminden soñam onuň jesedine-de görgi ýamany görkezipdir.

Köşk jemendesi tagt dawasyndan ýaňa ümmülmez imperiýanyň hökümdarynyň meýdini depin etmegi-de ýatdan çykarypdyr.

Meýit çişiп, yslanyp gidenden birnäçe gün soñ jynaza namazyna durulypdyr.

Indi gürrüňimiziň tommaýly ýerine geleliň.

kitapcy.ru

Mahmyt Paşa

• **Mahmyt paşanyň şazada jenaýaty**

Mahmyt paşa Osmanlynyň gaýry milletleriň çagalaryndan yetişdiren (dewşirme) ilkinji sadrazamy bolupdyr.

Ol Balkan ýurtlaryndan Anadola çenli her ýörişde Fatihiň ýanyndan galmadyk möhüm döwlet işgärleriniň biridi.

Ylym-bilime we haýyr-sahawat işlerine gyzykýan adam bolandoň, Fatihem ony az goldamaýan eken.

Käbir taryhçylar Mahmyt paşanyň Uzyn Hasanyň yzarlanmagy babatdaky kararyna garşıy çykandygy üçin gözden düşendigini öñe sùrseler-de, aslynda düýp mesele şazada Mustapanyň üstündedir.

kitapcy.ru

Şazada Mustapa

Şazada Mustapa Mahmyt paşanyň aýaly bilen gezipdir.

Paşa muny bilen badyna aýalynyň talagyny beripdir we Uzan Hasanyň üstüne edilen ýöriş wagtynda şazada bilen erbet dawalaşypdyr.

Fatih hadysany sorap-idände, bu baradaky gep-gürrüňler onuň gulagyna esasan şazada we tarapdarlary tarapyndan ýetirilipdir, şonuň üçin gaharlanyp aýaly gaýtadan Mahmyt paşa bilen nikalaşdyrypdyr.

Mahmyt paşa muny beter ýokuş görüpdir we aýalyny ýánynda saklamан Edirnä ugradypdyr.

Fatih bu betbagtylykly hadysadan soň ogly Mustapany Stambuldan çykaryp başga ýerik iberipdir. Emma şazada bir alajyny tapyp, ýene Stambula gelmegiň ýoluny gözläpdır.

Mustapa ýazan hatlarynda diýseň dramatik sözleri ulanypdyr:

«*Men ölenimden soň maňa şolar ýaly uly duşmançylyk görkezen Mahmyt paşa patyşanyň hyzmatynda bolar, emma kakam ondan meniň arymy haýal etmän alar, diňe biçäre ejem ölümim sebäpli yzymda gan aglar...*»

(«**Robert Anhegger**» *Mualliniň Hüñkärnamasy*)

Hadysanyň entek gyzgyny gitmänkä duýdansyz ýagdaýda şazada Mustapa aradan çykýar. Şum habar köşgi lerezana getirýär.

Patyşa özüne göwünlik bermäge gelen Mahmyt paşany şobada

tussag etdirýär.

Şazadanyň ölüminiň yzyndan şeýle setirler ýazylypdyr:

*Bardy soltanyň ogly bir dilgir,
Ady Sultan Mustapa Manendi-Şir.
Hüsni-Ýusupdan ýokary bir çyrag
Fewt olup andan düşer Hana pyrak.
Güman eder Mahmyt paşadan bu işi,
Kim bar bolsa owrady bjlen bir işi.
Zäher içirmiş diýdiler ana ol,
Hanyň etdi any akly-kabul.
Dagwat edip any etdirdi heläk,
Beýledir çarhyň işi eý zaty-päk.*
(«Jamyul-Meknunat»).

Şygyrda-da aýdylyşy ýaly, Fatih Sultan Mämmet Mahmyt paşany heläk edipdir.

Zyndana atanyndan birnäçe gün soñ kellesini alypdyr. Şeýdibem döwrüniň iň güýçli sadrazamy we Fatihiň ogly şazada Mustapa ärine ikilik edip aýagyny gyşyk basan ýeňles aýalyň gurbany bolupdyr.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel
celikmehmedmazlum@gmail.com

Anna, 15.03.2024 ý. Taryhy makalalar